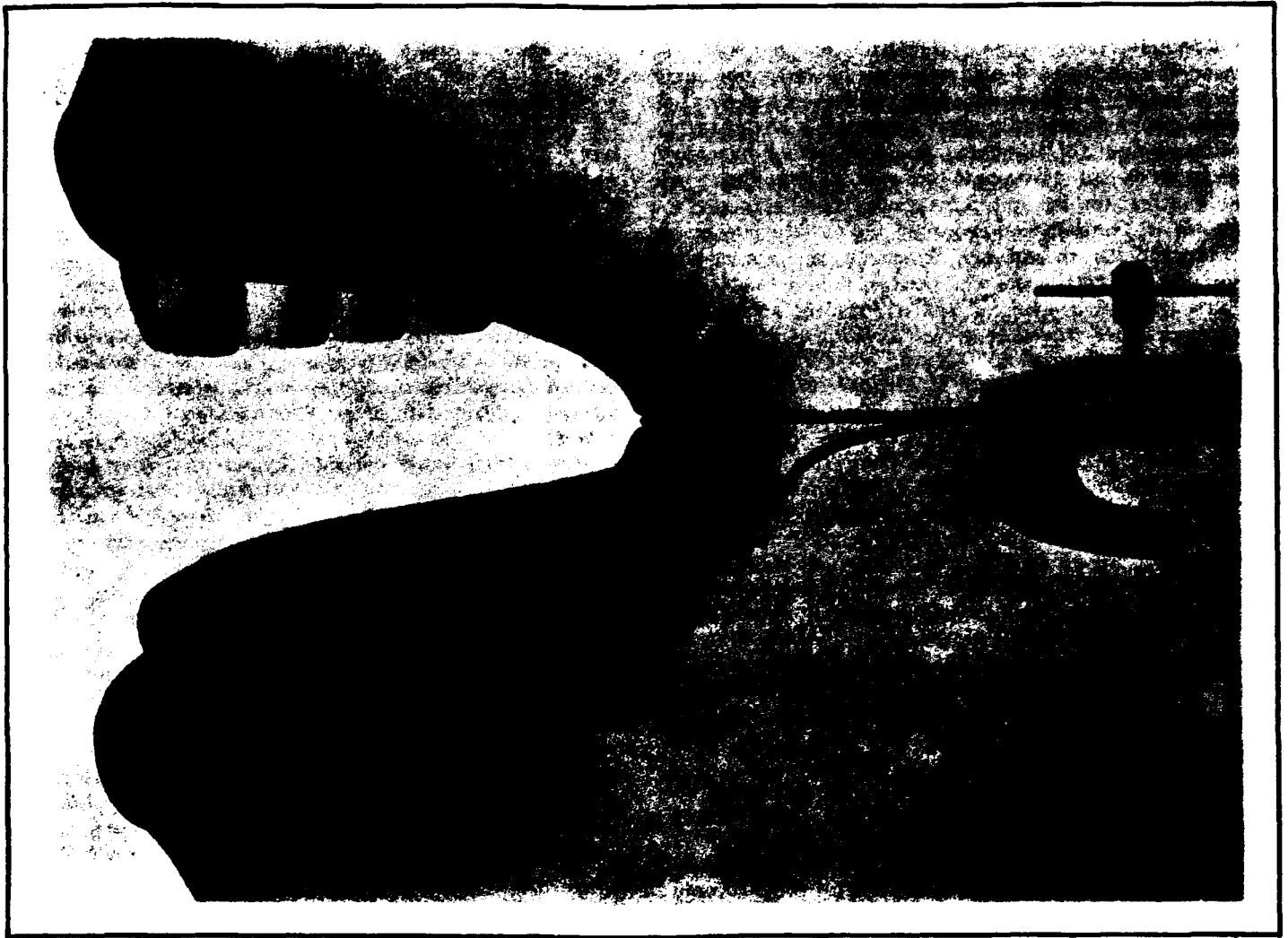




‘Ο νέος βιολογικός ντετερμινισμός — κοινωνιοβιολογία

Ήλιος Κούβελας

‘Η βιολογία ως ιδεολογία

Οι θεωρίες του βιολογικού ντετερμινισμού προσπαθούν να αποδείξουν ότι οι σύγχρονες ανθρώπινες κοινωνίες είναι αποτέλεσμα βιολογικών δυνάμεων και της βιολογικής «φύσης» του ανθρώπινου είδους. Ξεκινάνε με την περιγραφή ενός συγκεκριμένου κοινωνικού μοντέλου, πού ταιριάζει στις κοινωνικο-οικονομικές προκαταλήψεις του «θεωρητικού», και μετά μās βεβαιώνουν ότι τά χαρακτηριστικά του μοντέλου αυτού είναι υποχρεωτικό αποτέλεσμα της φύσης του ανθρώπινου είδους:

γι’ αυτό οι σημερινές κοινωνικές δομές ή δέν είναι δυνατό να αλλάξουν ή, αν αλλάξουν, θά χρειαστεί ένας αύστηρός κοινωνικός έλεγχος, γιατί οι νέες συνθήκες θά είναι «άφύσικες». Έτσι αυτού του είδους οι ντετερμινιστικές θεωρίες δικαιώνουν άμεσα τό status quo, παρόλο πού μερικοί ύποστηριχτές τους προσπαθούν να άποσυνδέσουν τόν έαυτό τους από τίς συνέπειες τών έπιχειρημάτων τους. Τό πρόβλημα όμως δέν είναι μόνο οι προθέσεις τών κατασκευαστών τών θεωριών, παρά και τό πώς οι θεωρίες αυτές λειτουργούν ως μηχανισμοί νομοποίησης κοινωνικών δομών.

Οι μορφές πού παίρνει ό βιολογικός ντετερμινισμός μεταβάλλονται ανάλογα με τίς κοινωνικές δομές πού πρέπει να διακαιωθούν και με τό στάδιο ανάπτυξης της βιολογικής έπιστήμης.

‘Η κοινωνία της Εύρώπης πριν από τό 17ο αιώνα (με εξαίρεση μερικές ιταλικές δημοκρατίες) χαρακτηρίζεται από ένα στατικό άριστοκρατικό σχήμα σχέσεων πού μέσα του άγρότες και γαιοκτήμονες είναι στενά δεμένοι μεταξύ τους και με τή γή και όπου οι μεταβολές της κοινωνικής κατάστασης του άτόμου ήταν πολύ σπάνιο φαινόμενο. ‘Η θέση του καθενός μέσα σ’

αυτή τήν κοινωνία ήταν, όπως έλεγαν, αποτέλεσμα της «έπιθυμίας του Θεού», ή της μεγαλοψυχίας του φεουδάρχη. 'Ακόμα και οι βασιλείς κυβερνούσαν «έλέω Θεού» και μεταβολές της κοινωνικής θέσης του ατόμου μπορούσαν να γίνουν μόνο μετά από προσφορά ή αφαίρεση της χάρης του Θεού ή του βασιλιά. 'Όσοσο αυτή η αυστηρή ιεραρχία παρεμπόδιζε την ανάπτυξη του εμπορίου και της βιοτεχνίας, που απαιτούσε ή συμμετοχή στην πολιτική και οικονομική δύναμη να στηρίζεται στις δραστηριότητες του ατόμου και όχι στους τίτλους ευγενείας του πάνω στη γη. 'Επίσης η απαγόρευση της απαλλοτρίωσης της γης παρεμπόδιζε τη γρήγορη ανάπτυξη της πρωτογενούς παραγωγής και διατηρούσε την έλλειψη βιομηχανικών εργατών. Τό 18ο αιώνα όμως, με την «Πράξη της περίφραξης», επιτράπηκε στους τσιφλικάδες της 'Αγγλίας να πάρουν στην ιδιοκτησία τους περιοχές που δέν τους άνηκαν ως τότε για να καλλιεργήσουν μπαμπάκι. 'Ετσι οι κάτοικοι των περιοχών αυτών υποχρεώθηκαν να μεταναστεύουν στις πόλεις, δημιουργώντας τό πρώτο βιομηχανικό προλεταριάτο. Τόν ίδιο καιρό στη Γαλλία οι παλιοί «εγγεείς του ξίφους» παραμερίζονται από τη διοικητική ιεραρχία και από τους πλούσιους εμπόρους και τραπεζίτες. 'Η άστική επανάσταση αρχίζει, ή επανάσταση που θά καταργήσει τους παλιούς δεσμούς φεουδάρχη-άριστοκράτη και θά βάλει στη θέση τους τήν κοινωνία του εμπορίου, που μέσα της ή δουλειά και τό χρήμα μπορούν πολύ πιο εύκολα να προσαρμοστούν στις ανάγκες της αναπτυσσόμενης εμπορικής και βιομηχανικής μέσης τάξης. 'Αλλά ή 'Αστική 'Επανάσταση χρειαζόταν μιά ιδεολογία που θά δικαιώνει τήν επίθεσή της στην παλιά τάξη και θά έβαζε τίς ήθικές και νοητικές ρίζες της καινούργιας. Αυτή ήταν ή ιδεολογία της έλευθερίας, της ατομικότητας, της ισότητας, του απαράδατου δικαιώματος για ζωή και «έλεύθερη προσπάθεια για τήν κατάκτηση της ευτυχίας».

'Ο Πέην και ό Τζέφερσον στην 'Αμερική, ό Ντιντερό και οι έγκυκλοπαιδιστές στη Γαλλία, οι ιδεολόγοι της επανάστασης, διακήρυσσαν ότι: ή παλιά τάξη χαρακτηριζόταν από τεχνητή ιεραρχία και από τεχνητά εμπόδια στην ανθρώπινη έπιθυμία και φιλοδοξία· αυτά τά τεχνητά εμπόδια πρέπει να καταστραφούν για να μπορέσει κάθε άνθρωπος να πάρει στην κοινωνία τή *φυσιολογική* του θέση, σύμφωνα με τίς έπιθυμίες και τίς ικανότητές του. Είναι ή αρχή της κοινωνίας των «ίσων ευκαιριών», που μέσα της υποτίθεται πως ζούμε.

Παρ' όλ' αυτά ή 'Αστική 'Επανάσταση φαίνεται ότι, ενώ κατάστρεψε τά τεχνητά αυτά εμπόδια, δέν κατάργησε τήν ανισότητα. Πώς μπορεί να εξηγηθεί αυτό τό φαινόμενο; Θά μπορούσε να υποθέσει κανείς ότι οι ανισότητες αυτές είναι δομικές, ότι ή κοινωνία που βγήκε από τήν επανάσταση έχει τήν ανισότητα δομημένη μέσα της και, ακόμα περισσότερο, ότι για να λειτουργήσει στηρίζεται σ' αυτή τήν ανισότητα. Μιά τέτοια υπόθεση όμως, αν προταθεί σοβαρά, είναι επικίνδυνη. 'Όποτε εκείνο που μένει είναι να υποστηριχθεί ότι οι ανισότητες είναι αποτέλεσμα των ιδιοτήτων του κάθε ατόμου και όχι αποτέλεσμα της δομής των κοινωνικών σχέσεων· δηλαδή ότι ή κοινωνία μας έχει παραγάγει τόση ισότητα όση είναι ανθρώπινα δυνατό, οι διαφορές που απομένουν είναι αναπόφευκτες εκδηλώσεις των *βιολογικών* ανισοτήτων της ικανότητας των ατόμων, και δέν μπορεί να γίνει τίποτα γι' αυτές.

Τέτοιες θεωρίες γρήγορα ενσωματώθηκαν στην ιδεολογία της 'Αστικής 'Επανάστασης. 'Αργότερα διάφοροι βιολόγοι ήλθαν να τίς υποστηρίξουν με επιχειρήματα που λένε ότι έχουν πάρει από τη βιολογική επιστήμη. 'Ετσι τό 19ο αιώνα, όταν ή γενετική ήταν άγνωστη και ή βιολογική εξέλιξη άμφιλεγόμενη ακόμα, ζωολόγοι όπως ό άντιεξελεκτικός Louis Agassiz προσπάθησαν ν' αποδείξουν τή βιολογική κατωτερότητα με επιχειρήματα από τήν ανατομία και τήν έμβρυολογία. 'Από τήν άλλη πλευρά ό κοινωνικός φιλόσοφος Herbert Spencer, που ήταν εξέλεκτικός, έβλεπε τήν κοινωνία ως αποτέλεσμα της μάχης μεταξύ των ατόμων και της επιβίωσης των ισχυροτέρων. Τόν 20ό αιώνα τό DNA άντικατέστησε τήν ανατομία ως υποτιθέμενο καθοριστικό της ανθρώπινης φύσης: τώρα μās λένε ότι τά γονίδια των μαύρων ή των μελών της εργατικής τάξης –και όχι τό μέγεθος του κρανίου τους– τους υποχρεώνουν να μένουν σε κατώτερα κοινωνικά σκαλοπάτια της ανθρώπινης κοινωνίας και πως ή κοινωνική ιεραρχία είναι μοιραίο αποτέλεσμα του «ανθρώπινου γονότυπου».

Τίς αρχικές μορφές του ντετερμινισμού τίς έχουν απορρίψει και οι ίδιοι οι σύγχρονοι ντετερμινιστές. 'Αλλά και νεώτερες απόψεις όπως αυτές του Jensen και του Heppstein, ότι υπάρχει μεγάλος βαθμός κληρονομής για τό IQ, έχει αποδειχτεί ότι στηρίζονται σε ψεύτικες έρευνες ή είναι χονδροειδώς επηρεασμένες από τίς απόψεις των έρευνητών (έβλεπε για λεπτομέρειες τά άρθρα των Lewontin και Τύπα-Καφάτου σ' αυτό τό τεύχος).

Οι υπεραπλοποιημένες απόψεις για τήν ανθρώπινη φύση που έχουν παρουσιάσει ό Lorenz, ό Ardrey, ό Fox, ό Tiger και άλλοι, έχουν χαρακτηριστεί χωρίς έπιστημονική αξία και τίς χλευάζει ως σοφιστείες ό ίδιος ό E.O. Wilson, που τό βιβλίο του *Sociobiology: The New Synthesis* (Κοινωνιοβιολογία: ή Νέα Σύνθεση) είναι τό μανιφέστο μιάς νέας πιο πολύπλοκης έκφρασης του βιολογικού ντετερμινισμού. 'Ο Wilson αρχίζει τό βιβλίο του μ' ένα κεφάλαιο για τήν «ήθική του γονιδίου», όπου όρίζει τήν κοινωνιοβιολογία ως «τή συστηματική μελέτη της βιολογικής βάσης κάθε κοινωνικής συμπεριφοράς. Για τήν ώρα είναι έστιασμένη στις κοινωνίες των ζώων... 'Αλλά τήν απασχολεί και ή κοινωνική συμπεριφορά των πρώτων ανθρώπων και τά χαρακτηριστικά της οργάνωσης των πιο πρωτόγονων σύγχρονων κοινωνιών» (σελ. 4).

Στό σύνολό του τό βιβλίο έχει σκοπό να «καθιερώσει τήν κοινωνιοβιολογία ως κλάδο της εξέλεκτικής βιολογίας», που θά περιλάβει στη μελέτη της όλες τίς ανθρώπινες κοινωνίες, αρχαίες και σύγχρονες, από εκείνες που ύπληχαν πριν από τή χρήση της γραφής ως τίς μεταβιομηχανικές, μιά και «ή κοινωνική βιολογία και οι άλλες κοινωνικές επιστήμες, όπως και οι ανθρωπιστικές επιστήμες, είναι οι τελευταίοι κλάδοι της βιολογίας που περιμένουν να περιληφθούν στη Σύγχρονη Σύνθεση» (σελ. 4). 'Όπως και οι πρόδρομοί του, ό Wilson με τήν κοινωνιοβιολογία του θέλει να έρμηνεύσει τίς κοινωνίες του ανθρώπου με τήν «πεφωτισμένη» έπιστημονική σκέψη.

Και δέν πρόκειται για απλή πνευματική άσκηση. Γιατί εδώ και εκατό χρόνια οι ντετερμινιστικές θεωρίες έχουν γίνει και πολύ γνωστές και δεχτές με μεγάλη συμπάθεια, γιατί, αν δέν έχουν σχέση με τήν πραγματικότητα, έχουν μεγάλη πολιτική σημασία. 'Ας δούμε μερικά παραδείγματα.

'Οχτώ χρόνια πριν από τή δημοσίευση του βιβλίου του Δαρ-

δίνου *The Origin of Species* ('Η καταγωγή των ειδών), ο Herbert Spencer υποστήριξε στο βιβλίο του *Social Statics* ότι είναι αφύσικο νά προσπαθούμε «νά εξαφανίσουμε τή φτώχεια του άδύναμου, τή δυστυχία του άπερίσκεπτου, τήν πείνα του τυφλού... μέσα στη φυσική τάξη των πραγμάτων ή κοινωνία συνεχώς αποβάλλει τά άρρωστα, τά άνόητα, τά άργά, τά άναποφάσιστα, τά άτυχα μέλη της...» (*Social Statics*, σελ. 353).

Τό 1900 ο Γερμανός μεγαλοβιομήχανος όπλων Άλφρεντ Κρούπ, γνωστός γιά τήν υποστήριξη του άργότερα στον Χίτλερ καί ένας από τους κύριους καρπωτές των στρατοπέδων καταναγκαστικής εργασίας, σκέφτηκε ότι είχε νά κερδίσει πολλά από τίς θεωρίες του βιολογικού ντετερμινισμού. Έτσι ίδρυσε μεγάλο χρηματικό θραβείο γιά εργασία μέ τό θέμα: «Τί μάς διδάσκουν οί θεωρίες της εξέλιξης σέ σχέση μέ τήν ανάπτυξη της έσωτερικής πολιτικής καί της νομοθεσίας του κράτους».

Καί, γιά νά τελειώσουμε, άς θυμηθούμε τί έλεγε τό 1940 στη Γερμανία ο ήθολόγος ντετερμινιστής Konrad Lorenz, πού πρίν από μερικά χρόνια πήρε καί θραβείο Νόμπελ: «'Η έπιλογή γιά σκληρότητα, ήρωισμό, κοινωνική χρησιμότητα... πρέπει νά γίνει από ένα ανθρώπινο ίδρυμα, άν δέ θέλουμε, λόγω ανεπάρκειας των μηχανισμών έπιλογής, νά καταστραφεί τό ανθρώπινο είδος από έκφυλισμό. Τό φυλετικό ιδεώδες ως βάση του κράτους έχει ήδη πετύχει πολλά πρós αυτή τήν κατεύθυνση» (Lorenz, 1940, σελ. 71). Καί παρακάτω: «Πρέπει νά στηριχτούμε πάνω στά ύγιή ένστικτα των άρίστων του λαού μας», γιά τήν «έξαφάνιση των στοιχείων εκείνων του πληθυσμού πού είναι φορτωμένα μέ λάσπη» (τό ίδιο, σελ. 75). 'Ας θυμηθούμε λοιπόν τί είπε πρίν από μερικά χρόνια ο διάσημος ψυχίατρος Eisenberg γιά τόν Lorenz («Όσοι είδανε στό φίλμ τόν Lorenz νά οδηγεί σά μητέρα-χίνα τά χηνάκια μέσα στη φάρμα, καί διασκέδασαν μ' αυτό, θά αισθανθούν άποτροφή όταν διαπιστώσουν τήν πολιτική σημασία της δουλειάς του»), καί άς προχωρήσουμε μέ μιά λεπτομερειακή ανάλυση της κοινωνιοβιολογίας.

Τό περίγραμμα μιάς θεωρίας

'Η κατασκευή μιάς ντετερμινιστικής θεωρίας ξεκινάει από τήν προσεκτική έπιλογή στοιχείων γιά τήν κατασκευή μιάς εικόνας της ανθρώπινης ιστορίας, της έθνογραφίας καί των κοινωνικών σχέσεων. Γιά νά πετύχουν τό στόχο τους, οί ντετερμινιστές διαστρεβλώνουν βασικές άρχές της γενετικής, της εξέλικτικής θεωρίας, της έθνολογίας, θεδαιώνουν ότι είναι άληθινά πράγματα πού είναι τελείως άγνωστα, άγνωστν όλόκληρες πλευρές της εξέλικτικής πορείας, καί βγάζουν λογικά, υποτίθεται, συμπεράσματα από κεί πού δέν είναι δυνατό νά βγούν. Τέλος, ανακαλύπτουν *ad hoc* υποθέσεις, γιά νά τά βγάλουν πέρα μέ τίς αντίφάσεις καί νά φτιάξουν μιά «έπιστημονική θεωρία» πού δέν είναι δυνατό νά έλεγχθεί.

'Η κοινωνιοβιολογία βέβαια, όντας τό τελευταίο παράδειγμα στό είδος, άκολουθεί καί τό ίδιο περίγραμμα. Προσπαθεί πρώτα νά καθιερώσει τήν ύπαρξη ενός συνδρόμου συμπεριφοράς πού είναι, υποτίθεται, παγκόσμιο καί χαρακτηρίζει τήν ανθρώπινη φυλή. Έτσι, γιά παράδειγμα, ο Wilson μάς λέει ότι «ο φθόνος είναι ένα κοινό χαρακτηριστικό στίς ανθρώπινες κοινωνίες» (*Sociobiology: The New Synthesis*, σελ. 119), ότι «ο

άνθρωπος πιστεύει περισσότερο παρά ξέρει» (τό ίδιο, σελ. 561), ότι «είναι πολύ εύκολο νά κάνεις κατήχηση στους ανθρώπους» καί διάφορες άλλες τέτοιες γενικότητες, όπου χρησιμοποιούνται όροι άντιεπιστημονικά άσαφείς καί όπου δέ λαβαίνεται υπόψη ή πιθανότητα της απόκλισης. Σκοπός όλων αυτών είναι ή δημιουργία της έντύπωσης ότι ή συμπεριφορά του ανθρώπου καί οί κοινωνίες του είναι έκφραση μιάς «βιολογικής» όντότητας καί έχουν πάντα τίς ίδιες τάσεις. Ίσως δέν είναι περιέργο τό ότι όλα όσα περιγράφονται ως χαρακτηριστικά της ανθρώπινης «φύσης» είναι άπλώς χαρακτηριστικά της κοινωνίας όπου ζει ο συγγραφέας του βιβλίου.

Έχοντας λοιπόν κατασκευάσει μιά εικόνα της ανθρώπινης φύσης πού άνταποκρίνεται στό άμεσο περιβάλλον τους καί στίς ιδέες τους, οί κοινωνιοβιολόγοι προσπαθούν νά δείξουν ότι αυτή ή «άνθρώπινη φύση» είναι άποτέλεσμα φυσικής έπιλογής. Γιά νά τό κάνουν αυτό προχωρούν σέ μιά σειρά θεωρητικά έπιχειρήματα. Πρώτα, προσπαθούν νά καθιερώσουν τήν άποψη ότι ή «άνθρώπινη φύση» καί ή κοινωνική οργάνωση είναι άπλά παραδείγματα μιάς γενικής κατηγορίας κοινωνικής οργάνωσης στό βασίλειο των ζώων. Έτσι έλπίζουν νά εγκαταστήσουν μιά εξέλικτική ιστορία των κοινωνικών φαινομένων, παρά μιά ιστορία του ανθρώπου. 'Υποχρεωτικά τό δεύτερο σκαλοπάτι είναι ή διαβεβαίωση ότι οί διάφορες μορφές της ανθρώπινης συμπεριφοράς είναι γενετικά προγραμματισμένες. Τό σκαλοπάτι αυτό είναι άπαραίτητο, γιατί ή σύγχρονη θεωρία της εξέλιξης μέ φυσική έπιλογή άπαιτεί νά έχει τό εμφανιζόμενο χαρακτηριστικό γενετική βάση. Χωρίς γενετική ποικιλιότητα δέν ύπάρχει εξέλιξη μέ τή βιολογική έννοια (παρόλο πού μπορεί νά ύπάρχει μέ τήν «πολιτιστική» έννοια). Στό σημείο αυτό οί κοινωνιοβιολόγοι άντιτίθενται καί στον ψυχολογικό ντετερμινισμό του Skinner καί σέ κάθε θεωρία πού υποστηρίζει τήν αυτόνομη ανάπτυξη της ανθρώπινης ιστορίας σύμφωνα μέ τή δική της δυναμική καί παραδέχεται τήν ύπαρξη μιάς άρχικής ψυχοκοινωνικής έλευθερίας.

Στήν πραγματικότητα οί κοινωνιοβιολόγοι δέ μάς δίνουν καμιά άπόδειξη γιά τήν ύπαρξη γενετικής βάσης γιά τήν ανθρώπινη κοινωνική συμπεριφορά. Τό κύριο λάθος αυτού του μέρους της θεωρίας είναι ότι χωρίζει *αίθαίρετα* τήν ανθρώπινη συμπεριφορά σέ κομμάτια όπως «ξеноφοβία», «έπιθυμία κατάκτησης εδάφους», «κομοφορισμός», «θηρσεία», καί κατόπιν υποστηρίζει ότι αυτές οί *αίθαίρετα* φτιαγμένες μορφές άντιστοιχούν σέ στοιχεία της κληρονομικότητας. Πρόκειται γιά κλασικό έπιστημονικό λάθος, όπου νοητικές δομές προβάλλονται ως φαινόμενα σαφή καί ξεχωρισμένα τό ένα από τό άλλο πού μπορούν νά θεωρηθούν καί νά περιγραφούν αντικειμενικά.

Τό τρίτο σκαλοπάτι γιά μιά εξέλικτική θεωρία της συμπεριφοράς είναι νά δείχτει ότι κάθε χαρακτηριστικό της «άνθρώπινης φύσης» βοηθάει στην προσαρμογή, δηλαδή οδηγεί σέ μεγαλύτερη ικανότητα αναπαραγωγής.

Έτσι, γιά κάθε χαρακτηριστικό όπως «άγάπη», «φθόνος», «ξеноφοβία» κλπ., πρέπει νά έφευρεθεί μιά πιθανή ιστορία πού νά έξηγει γιατί οί κάτοχοι αυτών των ιδιοτήτων θά άφήσουν περισσότερους απογόνους στό μέλλον. Έδώ πλέον ο κατασκευαστής της θεωρίας μπορεί νά πει ό,τι θέλει, άρκεί νά έχει φαντασία καί έφευρετικότητα. Έτσι καταλήγουμε σέ έπι-

χειρήματα όπως: δεν είναι απαραίτητο το ίδιο το άτομο που έχει μία ιδιότητα να αφήσει περισσότερους απογόνους, αφού και συγγενείς του ατόμου αυτού επωφελούνται από τις δικές του ιδιότητες, ή: μία πράξη «άλτρουισμού» προς κάποιον άλλον μπορεί να προκαλέσει αντιδράσεις σε όφελος του «άλτρουιστή». Φαίνεται πως εδώ ταιριάζει οτιδήποτε.

Τέλος, η κοινωνιοβιολογία πρέπει να εξηγήσει το γεγονός ότι οι άνθρωπινες κοινωνίες διαφέρουν πάρα πολύ και ότι πολλά αλλάζουν ταχύτατα, παρά τις προβλέψεις και τις παρατηρήσεις της γενετικής των πληθυσμών, που λένε ότι η γενετική αλλαγή στον άνθρωπο είναι πολύ αργή και ότι η γενετική διαφοροποίηση στους ανθρώπινους πληθυσμούς είναι πολύ μικρή. Το σοβαρότατο αυτό πρόβλημα οι κοινωνιοβιολόγοι υποτίθεται ότι το λύνουν εφευρίσκοντας ad hoc ένα συντελεστή πολλαπλασιασμού (Wilson, σελ. 11-13), που τους επιτρέπει να εξισώνουν αυθαίρετα κάθε ποσότητα πολιτιστικής διαφοράς με κάθε βαθμό γενετικής μεταβολής. Έτσι και η τελευταία ευκαιρία δυνατότητας επιστημονικού ελέγχου της κοινωνιοβιολογίας, με τις μεθόδους της γενετικής των πληθυσμών, έχει χαθεί.

Στις επόμενες παραγράφους θα εξετάσουμε με περισσότερες λεπτομέρειες το καθένα από τα κύρια αυτά συστατικά της κοινωνιοβιολογίας, όπως παρουσιάζονται στο βιβλίο του Wilson.

Η έκδοχή για την ανθρώπινη φύση

Είπαμε ότι η κοινωνιοβιολογία είναι μία προσπάθεια να εξηγηθεί η λεπτομερειακή δομή των ανθρώπινων κοινωνιών ως αποτέλεσμα μιάς βιολογικής εξελικτικής προσαρμογής με μηχανισμούς φυσικής επιλογής. Το πρώτο λοιπόν σκαλοπάτι για να δομηθεί μία τέτοια θεωρία είναι να φτιαχτεί ένα μοντέλο της ανθρώπινης φύσης, που κατόπιν πρέπει να εξηγηθεί. Τα χαρακτηριστικά του μοντέλου αυτού άλλοτε εμφανίζονται ξεκάθαρα, άλλοτε παρουσιάζονται έμμεσα σε μία γενικευμένη επιχειρηματολογία. Π.χ. στη σελίδα 553 βλέπουμε ότι το χρήμα «είναι μία ποσοτικοποίηση του άμοιβαίου αλτρουισμού», αφού όμως στις σελίδες 120-121 έχουμε μάθει ότι ο άμοιβαίος αλτρουισμός είναι παγκόσμιο χαρακτηριστικό της ανθρώπινης φύσης, δεν μπορεί παρά και μία ποσοτική του έκφραση να είναι χαρακτηριστικό της ανθρώπινης φύσης.

Ας μείνουμε όμως σε μερικά από τα χαρακτηριστικά που παρουσιάζονται με σαφήνεια σαν παγκόσμια για την ανθρώπινη φύση:

Δεκτικότητα στο δογματισμό (σελ. 562) (indoctrinability).

Φθόνος.

Οικογενειακός σωδινισμός (σελ. 119).

Άμοιβαίος αλτρουισμός (σε αντίθεση με την έλλειψη έγωισμού, σελ. 120).

Τυφλή πίστη (σελ. 561).

Γενοκτονία (σελ. 575) και πόλεμος (σελ. 572): «Οι πιο χαρακτηριστικές ιδιότητες του ανθρώπου» που εμφανίστηκαν στη διάρκεια της «αυτοκαταλυόμενης φάσης της κοινωνικής εξέλιξης» που έγινε μέσα από «τόν πόλεμο μεταξύ φυλών» και τη «γενοκτονία».

Ξενοφοβία: «Μέρος των ανθρώπινων προβλημάτων είναι ότι οι αντιδράσεις των διάφορων ομάδων είναι χονδροειδείς και πρωτόγονες και άνικανες ν' αντιμετωπίσουν τις σχέσεις που

τις ξανάγκασε να έχουν ο πολιτισμός». Έτσι: «η ξενοφοβία γίνεται πολιτική αρετή»!! (σελ. 656).

Επιθυμία για κατάκτηση ζωτικού χώρου (territoriality) και δημιουργία φυλών (tribalism).

Ο κατάλογος δεν είναι εξαντλητικός. Έγινε μία επιλογή που δείχνει το πόσο μυωπικά αντιμετωπίζεται η ανθρώπινη φύση, πόσο επηρεασμένος είναι ο συγγραφέας από τη σύγχρονη ευρωαμερικανική κουλτούρα, και πόσο αγνοείται κυριολεκτικά κάθε ιστορική και εθνογραφική προοπτική. Ας δούμε λίγο εκτενέστερα το παράδειγμα του πολέμου και της γενοκτονίας. Ιστορικά και εθνογραφικά έχει αποδειχτεί η σταθερή αύξηση του απόλυτου και σχετικού αριθμού των νεκρών των πολέμων όσο προχωράμε σε πιο σύγχρονες και πολύπλοκες κοινωνίες. Οι πόλεμοι των «πρωτογόνων» σπάνια είχαν περισσότερους από έναν νεκρούς και δεν είχαν καμιά γενετική ή δημογραφική σημασία (βλέπε Livingstone, 1968). Οι γενοκτονίες ήταν άγνωστες ως την εποχή που εμφανίστηκαν κοινωνίες με κρατική δομή (απ' ό,τι φαίνεται από τα δεδομένα της αρχαιολογίας). Και αν δούμε την τέχνη των σπηλαίων της Πλειστοκαίνου εποχής δε φαίνεται πουθενά ανθρωποκτονία, παρά μόνο κυνήγι ζώων.

Επίσης η κοινωνιοβιολογία χρησιμοποιεί τη σημερινή κατάσταση των λεγόμενων πρωτόγονων πληθυσμών για να ξαναχτίσει την ανθρώπινη ιστορία. Στή μέθοδο αυτή οι ανθρωπολόγοι είναι φοβερά επιφυλακτικοί, γιατί πιστεύουν ότι χαρακτηριστικά των σημερινών «πρωτογόνων» φυλών οφείλονται στην επίδραση και στις σχέσεις τους με τις αναπτυγμένες και οργανωμένες σε κράτη σύγχρονες κοινωνίες. Μ' αυτόν τον τρόπο η «δημιουργία φυλών» θεωρείται χαρακτηριστικό του ανθρώπου



τή στιγμή που τό φαινόμενο σήμερα παρατηρείται στους «πρωτόγονους» λαούς μετά την επίδραση σ' αυτούς των οργανωμένων σέ κράτη λαών.

Βέβαια ό Wilson, καταλαβαίνοντας ότι όσα περιγράφει ως παγκόσμια φαινόμενα τής ανθρώπινης φύσης δέ συμβιβάζονται μέ όσα περιγράφει ή έθνογραφία καί ή ιστορία, έχει έτοιμη, ός πούμε, τήν απάντησή του: «πρέπει νά περιμένει κανείς ότι μερικοί άπομονωμένοι πολιτισμοί θά ξεφύγουν από τούς παγκόσμιους μηχανισμούς γιά πολλές γενεές· πρόκειται γιά παροδικά φαινόμενα, πού αντίστοιχούν σ' αυτό πού οί έθνογράφοι όνομάζουν "κατάσταση ειρήνης"» (σελ. 574).

Πρόκειται γιά έπιχείρημα χωρίς νόημα γιά πολλούς λόγους. Πρώτον, όπως είπαμε, οί πρωτόγονες φυλές ποτέ δέν έκαναν γενοκτονίες. Δεύτερο, ή «κατάσταση ειρήνης» δέν είναι κατηγορία πού χρησιμοποιούν οί έθνογράφοι. Τρίτο, τό νά λές ότι όταν μιά φυλή πού έκανε γενοκτονία κάποτε καί δέν τήν επανέλαβε ποτέ, ή φυλή αυτή δέν έπιτελεί ό,τι έπιτάσσει ή φύση τής, είναι μάλλον μυστικισμός παρά έπιστήμη.

Άλλο παρόμοιο παράδειγμα γιά τόν τρόπο πού αντιμετώπιζεται ή ανθρώπινη ιστορία είναι καί ή έξης άποψη πού εκφράζεται στο διβλίο του Wilson: «Οί άνθρωπολόγοι πολύ συχνά δέν θεωρούν τήν έπιθυμία γιά κατάκτηση ζωτικού χώρου ως γενικό φαινόμενο τής ανθρώπινης συμπεριφοράς, γιατί έχουν πολύ στενή άποψη γι' αυτό τό φαινόμενο... είναι άπαραίτητο νά δώσουμε πλατύτερο όρισμό στήν έννοια του ζωτικού χώρου... τά ζώα αντιμετώπιζουν τούς γείτονές τους μέ πολλούς τρόπους, από άνοιχτή έπιθετικότητα... μέχρι διάφορες μορφές συμπεριφοράς έλιγμών... άν όλες αυτές οί ιδιότητες γίνουν δεκτές ως συμπεριφορά υπεράσπισης του ζωτικού χώρου, τότε τό φαινόμενο αυτό είναι ένα γενικό χαρακτηριστικό των κοινωνιών κυνηγού-συλλέκτη» (σελ. 564-565).

Τά παραδείγματα αυτά τά αναφέρουμε γιά νά δείξουμε τή γεμάτη σοφιστείες μέθοδο πού χρησιμοποιούν οί κοινωνιοβιολόγοι, εξασφαλίζοντας τή δυνατότητα νά μετατρέπουν κάθε αντίθετη μέ τή θεωρία τους παρατήρηση σέ σύμмахη. Έτσι φτιάχνουν όρους πού μπορούν νά σημαίνουν ότιδήποτε καί θεωρούν τά χαρακτηριστικά των δυτικών κοινωνιών ως παγκόσμια άντικειμενική πραγματικότητα.

Ή έννοια τής άναλογίας

Γιά νά ύποστηρίξουν μιά βιολογική έρμηνεία τής ανθρώπινης κοινωνίας, είναι χρήσιμο στους κοινωνιοβιολόγους νά αποδείξουν μιά έξελικτική σχέση μεταξύ των ανθρώπινων κοινωνικών δομών καί τής κοινωνικής συμπεριφοράς των άλλων ζώων. Κι αυτό γιατί πρώτον μιά τέτοια σχέση θά ήταν μιά έμμεση απόδειξη ότι ή ανθρώπινη κοινωνική συμπεριφορά έχει γενετική βάση, καί δεύτερο κάνει πιο πιστευτό τό έπιχείρημα ότι ή ανθρώπινη κοινωνική συμπεριφορά είναι άποτέλεσμα φυσικής έπιλογής.

Οί έξελικτικοί βιολόγοι διακρίνουν δύο ειδών όμοιότητες: τήν *άναλογία* καί τήν *όμολογία*. Τά *όμολογα* χαρακτηριστικά προέρχονται από γονίδια κοινών προγονικών ειδών πού έχουν κληρονομηθεί στους άπογόνους, π.χ. τά κόκκαλα των χεριών του ανθρώπου καί τά φτερά τής νυχτερίδας. Είναι φανερό ότι οί κοινωνιοβιολόγοι θά ήθελαν νά ύποστηρίξουν ότι ή όμολογία είναι βάση τής παρόμοιας συμπεριφοράς πού μπορεί νά υπάρχει μεταξύ ανθρώπου καί ζώων, γιατί έτσι θά είχαν μιά

όλοφάνερη δικαίωση του γενετικού καθορισμού τής συμπεριφοράς. Καί πραγματικά ό Wilson προσπαθεί νά στηρίξει μιά τέτοια άποψη φτιάχνοντας λίστες μέ «παγκόσμια» χαρακτηριστικά τής συμπεριφοράς των πρωτευόντων θηλαστικών, περιλαμβανομένου καί του ανθρώπου (*Sociobiology*, Πίνακας 27-1). Καί δέβαια τέτοιες όμοιότητες συμπεριφοράς μεταξύ ανθρώπου καί πρωτευόντων θηλαστικών ύπάρχουν, αλλά αυτό δέ θά πεί ότι ή αίτία γι' αυτή τή συμπεριφορά είναι ή ίδια. Γιά παράδειγμα, ό άμοιβαίος άλτρουισμός μπορεί νά ύπάρχει στά πρωτεύοντα θηλαστικά καί, άπ' ό,τι ξέρουμε, μπορεί νά είναι γενετικά καθορισμένος. Άλλά ή ίδια συμπεριφορά στους ανθρώπους μπορεί νά είναι άποκλειστικό προίόν μάθησης, γιά τόν πολύ άπλό λόγο ότι πετυχημένες καί πολύπλοκες κοινωνίες άπαιτούν τή συνεργασία γιά τό άμοιβαίο καλό καί ή έξαιρετική πλαστικότητα του ανθρώπινου έγκέφαλου έπιτρέπει τή δυνατότητα προσαρμογής καί τήν εμφάνιση μεγάλης ποικιλίας μορφών συμπεριφοράς.

Ανάλογα είναι εκείνα τά χαρακτηριστικά πού έχουν παρόμοια λειτουργία αλλά εκφράζουν διαφορετικές πορείες τής εξέλιξης κάτω από παρόμοιες δυνάμεις τής φυσικής έπιλογής, π.χ. τά φτερά τής νυχτερίδας καί τά φτερά των έντόμων. Πάρα πολύ συχνά ό Wilson χρησιμοποιεί σάν έπιχείρημα τήν άναλογία μέ τήν έξής λογική: 1. Οί άνθρωποι καί μερικά άλλα ζώα παρουσιάζουν παρόμοια αλλά μόνο άνάλογη συμπεριφορά. 2. Άφού αυτή ή συμπεριφορά είναι προσαρμόσιμη θά πρέπει νά διευκολύνεται από τή φυσική έπιλογή. 3. Ή φυσική έπιλογή έδρασε σέ διαφορετικά γονίδια των δύο ειδών, αλλά παρήγαγε τήν ίδια αντίδραση ως άποτέλεσμα άνεξάρτητης προσαρμογής σέ παρόμοιο περιβάλλον.

Τέτοιον είδους σκέψεις δέν έχουν έπιστημονική άξία παρά μόνο όταν ή όμοιότητα είναι τόσο άκριβής καί ή λειτουργία πού έξυπηρετεί ταυτίζεται σέ τέτοιο βαθμό ώστε νά μήν είναι δυνατό νά τήν άρνηθεί κανείς, όπως είναι τό παράδειγμα πού αναφέραμε παραπάνω, ή όπως είναι τά μάτια των σπονδυλωτών καί του χταποδιού. Άλλά οί άναλογίες πού άρέσουν στόν Wilson προέρχονται από μιά διαδικασία προβολής ανθρώπινων θεσμών στά ζώα. Καί άφού κάνει αυτή τή μεταφορά ανθρώπινων χαρακτηριστικών στά ζώα, αναπαράγει τούς ανθρώπινους θεσμούς ως ειδικές περιπτώσεις ενός γενικού φαινομένου πού «άνακαλύφθηκε» στή φύση. Έτσι, έξαφνα, άνθρωπινο θεσμοί γίνονται «φυσικά φαινόμενα» καί είναι άπλώς κληρονομιά ενός έξελικτικού παρελθόντος.

Ένα κλασικό πλέον παράδειγμα, πού έχουν προτείνει πολλοί, πριν εμφανιστεί ή κοινωνιοβιολογία, είναι ή «δουλεία» στά μυρμηγκία. Τά είδη πού φτιάχνουν δούλους συλλαμβάνουν τό είδος «δούλο» σέ ένα άρχικό στάδιο τής εξέλιξης του καί τό φέρνουν στή φωλιά τους. Όταν οί αίχμάλωτοι εργάτες έκκολαφθούν, κάνουν «δουλειές τής φωλιάς» χωρίς αντίδραση, σάν νά ήταν μέλη του είδους πού τούς συνέλαβε. Τό παράδειγμα αυτό παρουσιάζεται σάν νά είναι τό ίδιο μέ τή δημιουργία σκλάβων στίς ανθρώπινες κοινωνίες χωρίς νά λαβαίνεται ύπόψη: 1. Ότι στους ανθρώπους οί σκλάβοι προέρχονται από μέλη του ίδιου είδους. 2. Ότι ύπάρχει συνεχής αντίδραση. 3. Ότι ό σκλάβος είναι άντικείμενο άνταλλαγής σέ κοινωνίες πού δημιουργούν οικονομική υπεραξία μέ τό δούλο ως μορφή επένδυνσης κεφαλαίου.

Καί ο Wilson δέ σταματάει στην ιεραρχία των μυρμηγκιών· επεκτείνει τις ψεύτικες αυτές αναλογίες (*Sociobiology*, κεφάλαιο 27) για να βρει στά ζωα ανταλλαγή αγαθών, κατανομή εργασίας, ρόλους στην κοινωνία, κουλτούρα, θρησκεία, μαγεία, αισθητική, δημιουργία φυλών και άλλα τέτοια. 'Αλλά αν θέλουμε να βλέπουμε τά ζωα με τόν καθρέφτη των ανθρώπινων θεσμών, τότε πραγματικά μπορούμε να δρούμε ανάμεσά τους όλες τις ανθρώπινες δομές. Αυτό όμως είναι χρησιμοποίηση της έννοιας της αναλογίας με την πιο απαράδεκτη επιστημονικά μορφή.

Γενετική βάση της συμπεριφοράς

‘Ας αρχίσουμε την παράγραφο αυτή με μία απλή ερώτηση: ‘Υπάρχει καμιά άμεση απόδειξη για τη γενετική βάση των διαφόρων ανθρώπινων κοινωνικών δομών; ‘Η απάντηση είναι πολύ απλή: Δέν υπάρχει. ‘Η γενετική της ανθρώπινης συμπεριφοράς βρίσκεται σε κατάσταση τρομερά ύποτυπώδη για βασικούς μεθοδολογικούς λόγους. Δέν είμαστε σε θέση να αναπράξουμε ειδικούς ανθρώπινους γονότυπους, ούτε να μεταβάλλουμε πειραματικά τό περιβάλλον ανθρώπινων ομάδων. ‘Ετσι είναι αδύνατο να συγκεντρώσουμε πληροφορίες για τό πώς επηρεάζουν τό γονίδια την ανθρώπινη συμπεριφορά. Δέν υπάρχει καμιά δυνατότητα για πειραματικές αποδείξεις σε συνθήκες πού ν’ ακολουθούν τούς πλέον βασικούς επιστημονικούς κανόνες για τό αν τά κοινωνικά φαινόμενα είναι γενετικά καθορισμένα. Ούτε υπάρχει απόδειξη πού νά λέει ότι χαρακτηριστικά όπως ή ξενοφοβία, ή θρησκεία, ή κοινωνική επικράτηση, ή ιεραρχία, ή δουλεία, είναι χαρακτηριστικά πού έχουν κωδικοποιηθεί στά γονίδιά μας. Καί ο Wilson, μή έχοντας καί αυτός νά προσφέρει καμιά τέτοια απόδειξη, ακολουθεί δύο μεθόδους. Πρώτον, χρησιμοποιεί την υπόθεση της εξελικτικής όμολογίας αυτών των χαρακτηριστικών στον άνθρωπο καί στά πρωτεύοντα θηλαστικά. ‘Αλλά όπως έχουμε ήδη πει, αποδείξεις γι’ αυτή την υπόθεση σχεδόν δέν υπάρχουν.

‘Η άλλη μέθοδος είναι πολύ απλή καί γνωστή. Αρχίζει κανείς με μία υπόθεση, π.χ. «αν υπήρχε ένα γονίδιο για τό φθόνο», μετά προχωρεί σε μία έκτεταμένη επιχειρηματολογία για τά πιθανά αποτελέσματα αυτής της υπόθεσης, καί κάπου τό «αν» ξεχνιέται καί τά υποθετικά γονίδια για «άλτρουισμό», «φθόνο», «κομπορμισμός» παίρνονται ως δεδομένα.

Τό καθετί είναι αποτέλεσμα προσαρμογής

Με την επόμενη σειρά επιχειρημάτων οί κοινωνιοβιολόγοι προσπαθούν νά δείξουν ότι τά γενετικά καθορισμένα, όπως αυτοί υπέθεσαν, χαρακτηριστικά της συμπεριφοράς αναπτύχθηκαν μέσα από τή διαδικασία της φυσικής επιλογής. ‘Ισχυρίζονται λοιπόν δύο πράγματα, τό πρώτο άμεσα, τό δεύτερο έμμεσα: 1. ‘Αφού ή φυσική επιλογή εξασφαλίζει την αύξηση, στίς επόμενες γενεές, του αριθμού των γονιδίων πού προκαλούν μεγάλη ικανότητα αναπαραγωγής στους κατόχους τους, τότε καί οί μορφές συμπεριφοράς καί κοινωνικής δομής πού παρατηρούμε σήμερα πρέπει νά είναι ή νά ήταν μορφές πού βοηθάνε στην προσαρμογή. 2. Ένα χαρακτηριστικό πού ανεβάξει την κοινωνική θέση καί αυξάνει τή δύναμη ενός ατόμου αυξάνει καί την ικανότητά του για αναπαραγωγή.

Τό δεύτερο από αυτά τά επιχειρήματα δέν τό αναφέρουν καί πολύ οί κοινωνιοβιολόγοι, παρόλο πού αν δέν εϋσταθεί, τότε πέφτει καί όλη ή θεωρία. Είπαμε όμως ότι αναφέρεται έμμεσα· ένα τέτοιο παράδειγμα βρίσκεται στή σελίδα 288 του διβλίου του Wilson, πού μάς λέει πώς ό επικρατών άρσενικός, στά εργαστηριακά ποντίκια, είναι αυτός πού γονιμοποιεί τίς περισσότερες θηλυκές. Καί αυτά συμβαίνουν πραγματικά στά ποντίκια, αλλά ή έθνογραφία δέ μάς είπε ποτέ ότι οί «άρχηγοί» των διαφόρων φυλών είχαν μεγαλύτερη επιτυχία με τίς γυναίκες της φυλής! Τό ν’ αποδειχτεί μία σχέση ανάμεσα σε κάποια κοινωνική συμπεριφορά καί στην ικανότητα για αναπαραγωγή, είναι, νομίζω, δύσκολο καί γι’ αυτό ακριβώς ή ιδέα περνάει έμμεσα μέσα στο κείμενο.

‘Ας έρθουμε τώρα στο πρώτο έπιχείρημα, πού λέει ότι κάθε ανθρώπινη συμπεριφορά είναι αποτέλεσμα φυσικής επιλογής πού οδηγεί σε προσαρμογή στο περιβάλλον. Τό έπιχείρημα αυτό στηρίζεται στην συλλογιστική των δαρβινιστών του 19ου αιώνα, πού θεωρούσαν απαραίτητο νά αποδείξουν ότι κάθε χαρακτηριστικό είναι αποτέλεσμα φυσικής επιλογής με σκοπό την προσαρμογή. Οί σύγχρονοι εξελικτικές θεωρίες έχουν



απαλλαγεί από τέτοιους «πανεπιλεκτισμούς», αλλά οι κοινωνιοβιολόγοι κρατάνε την παλιά γραμμή. Σήμερα οι περισσότεροι εξελικτικοί γενετιστές δέχονται ότι τουλάχιστον μέρος της εξέλιξης έχει γίνει χωρίς φυσική επιλογή και προσαρμογή ή είναι αποτέλεσμα αλληλεπίδρασης ανάμεσα σε τυχαίοτητα και προσαρμογή.

Δεύτερο, και πιο σημαντικό, η σύγχρονη εξελικτική θεωρία δίνει μεγάλη σημασία στις ξμμεσες επιδράσεις της επιλογής. Πού θά πεί ότι όργανα ή χαρακτηριστικά που δέν είναι αυτά καθ'αυτά κάτω από την επίδραση της φυσικής επιλογής, μπορεί να υποστούν μεταβολή του μεγέθους τους επειδή βρίσκονται σε σχέση φυσιολογική ή αναπτυξιακή με άλλα χαρακτηριστικά που βρίσκονται κάτω από φυσική επιλογή. Π.χ. στα πρωτεύοντα θηλαστικά, η αύξηση του μεγέθους των δοντιών είναι μικρότερη από την αύξηση του μεγέθους του σώματος, έτσι που τα μεγαλόσωμα είδη έχουν σχετικά μικρότερα δόντια για λόγους καθαρά αναπτυξιακής σχέσης μεταξύ των δύο μεγεθών. Πολλές εξελικτικές τάσεις έχουν εξηγηθεί με τέτοιου τύπου μηχανισμούς, και είναι τουλάχιστον λογικό να υποστηρίζει κανείς ότι τα περισσότερα αν' όχι όλα τα χαρακτηριστικά της ανθρώπινης κοινωνικής οργάνωσης προήλθαν από ένα πολύπλοκο σύστημα σχέσεων εξάρτησης με άλλες μεταβολές όπως η αύξηση της πλαστικότητας (εϋμεταδλιτότητας) των νευρικών αντιδράσεων και της ικανότητας για μάθηση.

Έτσι η διαβεβαίωση που μās δίνουν οι κοινωνιοβιολόγοι ότι η συμπεριφορά και οι κοινωνικές δομές που υπάρχουν, υπάρχουν γιατί έχουν μεγάλη αξία από την πλευρά της προσαρμογής, είναι μια καθαρή υπόθεση που δέν έχει έλεγχθεί ποτέ. Αν μελετήσουμε προσεκτικά τόν τρόπο του ή κοινωνιοβιολογία παριστάνει ότι εξηγεί τό πώς δημιουργούνται οι διάφορες μορφές συμπεριφοράς, θά δοϋμε ότι δέν είναι δυνατό να υπάρχουν τρόποι έλέγχου της θεωρίας. Η μέθοδος εξήγησής τους περιλαμβάνει τρία επίπεδα όπου μπορεί να γίνει φυσική επιλογή: 1. την κλασική επιλογή στο άτομικό επίπεδο για λόγους που εξυπηρετούν τό ίδιο τό άτομο, 2. την επιλογή στο επίπεδο συγγενών για αλτρουιστική συμπεριφορά αναφερόμενη σε συγγενείς, 3. τόν άμοιβαίο αλτρουισμό για αλτρουιστική συμπεριφορά σε μή συγγενικά πρόσωπα. Από κει και πέρα δέ μένει παρά να φτιάξει κανείς μία «κάπως έτσι» ιστορία προσαρμογής. Και για όρισμένα χαρακτηριστικά είναι εύκολο να φτιάξει κανείς την ιστορία. Τά «γονίδια» για την επιβολή, την επιθετικότητα, τή γενοκτονία, την ύποκρισία, είναι «φανερά» πλεονεκτικά στο άτομικό επίπεδο! Αλλά πώς να εξηγηθεί με τόν ίδιο τρόπο και ή επιλογή του «γονιδίου της όμοφυλοφιλίας», μία που, κατά τούς κοινωνιοβιολόγους πάντοτε, και ή όμοφυλοφιλία είναι γενετικά καθορισμένη (χωρίς δέβαια να έχουν απόδειξη γι' αυτό). Έδω λοιπόν επιστρατεύεται ή επιλογή των συγγενών, όπως πρωτοδιατυπώθηκε από τόν Hamilton (1964). Και λέει ό Wilson (σελ. 555): «Τά όμοφυλόφιλα μέλη σε πρωτόγονες κοινωνίες μπορεί να λειτουργούσαν ως βοηθοί, με εξαιρετικές μάλιστα ικανότητες, των στενών συγγενών τους». Έτσι λοιπόν γίνεται ή επιλογή της οίκογένειας. Με παρόμοιο τρόπο (έκει μπαίνει ή επιλογή μέσα από άμοιβαίο αλτρουισμό) εξηγείται ή επιλογή του γονιδίου της σχιζοφρένειας από έναν άλλο κοινωνικό βιολόγο, τόν E.F. Foulks (New York Times, 9 Δεκεμβρίου 1975). Πραγματικά, λίγη φαντασία χρειάζεται για να

εξηγήσεις ότιδήποτε με ότιδήποτε, άρκεί να άγνοήσεις τήν επισημονική μεθοδολογία.

Μιά άλλη άποψη

Πολύ συχνά οι βιολογικοί ντετερμινιστές υποστηρίζουν ότι όσοι αντιτίθενται στις θεωρίες τους είναι «περιβαλλοντικοί ντετερμινιστές», όπαδοί της ψυχολογίας του Skinner, και ότι πιστεύουν ότι ή συμπεριφορά του ατόμου καθορίζεται από μία σειρά περιβαλλοντικών γεγονότων που συνέβηκαν στη βρεφική και παιδική ήλικία του ατόμου. Ασφαλώς και αυτή ή κριτική δέ δείχνει τίποτε άλλο παρά τή στενότητα της δικής τους σκέψης, όπως στενή είναι και ή σκέψη των περιβαλλοντικών ντετερμινιστών τύπου Skinner.

Πρώτα απ' όλα, και οι δύο θεωρίες βλέπουν τό άτομο ως τό βασικό στοιχείο της συμπεριφοράς, και θεωρούν ότι ή κοινωνία δέν είναι παρά τό άθροισμα των ατόμων που υπάρχουν μέσα σ' αυτή. Δέ βλέπουν ότι δέν είναι δυνατό να καταλάβουμε τήν κοινωνική δραστηριότητα ενός ατόμου αν δέν καταλάβουμε πρώτα τήν κοινωνική δομή που μέσα της υπάρχει και δρά. Δέν μπορούμε να καταλάβουμε τί είναι ή δουλεία, μία κοινωνική δομή που όρίζει και τό δούλο και τόν ιδιοκτήτη. Δεύτερο, οι ντετερμινιστές μās βεβαιώνουν ότι ή εξέλιξη των κοινωνιών είναι αποτέλεσμα της μεταβολής της συχνότητας των διαφόρων ειδών ατόμων μέσα σ' αυτές. Αλλά μία τέτοια άποψη συγχέει τήν αίτία με τό αποτέλεσμα. Οι κοινωνίες εξελίσσονται γιατί ή κοινωνική και οικονομική δραστηριότητα αλλάζει τις φυσικές και κοινωνικές συνθήκες μέσα στις όποιες λειτουργεί τό άτομο. Μοναδικά ιστορικά γεγονότα, πράξεις ατόμων, ή μεταβολή της συνειδητότητας των ανθρώπων αλληλεπιδρούν με τις κοινωνικές και οικονομικές δυνάμεις και ρυθμίζουν τό χρόνο, τή μορφή, ακόμα και τήν πιθανότητα μιας κοινωνικής άλλαγής. Δέν είναι τά άτομα τελείως αυτόνομες μονάδες, ώστε οι ατομικές τους ιδιότητες να καθορίζουν τήν κατεύθυνση της κοινωνικής εξέλιξης. Η φεουδαρχική κοινωνία δέν εξαφανίστηκε επειδή κάποια αυτόνομη φυσική δύναμη άλλαξε τή συχνότητα των έμπόρων μέσα στην κοινωνία αυτή.

Παρόλο που τό θέμα δέν εξαντλείται έδω, έλπίζουμε ότι ό άναγνώστης θά έχει δει με αυτό τό άρθρο τήν άντιεπισημονικότητα της «Κοινωνιοβιολογίας», μιας θεωρίας που οι κατασκευαστές της τήν παρουσιάζουν ως τή «Νέα Σύνθεση»!

1. Eisenberg, L. 1972. «The human nature of human nature». *Science* 176: 123-128.
2. Hamilton, W.D. 1964. «The genetic theory of social behavior. I.II». *Journal of Theoretical Biology* 7: 1-52.
3. Lorenz, K. 1940. «Durch Domestikation verursachte Störungen artigenen Verhaltens». *Zeitschrift für angewandte Psychologie und Charakterkunde* 59: 56-75. as quoted in Cloud, W. 1973. «Winners and sinners». *The Sciences* 13: 16-21.
4. Livingstone, F. 1968. «The effects of warfare on the biology of the human species». in M. Fried, M. Harris, and R. Murphy, eds., *War: The Anthropology of Armed Conflict and Aggression*. Natural History Press, Garden City, pp. 3-15.
5. Spencer, H. 1851. *Social Statics*. Chapman, London.
6. Trivers, R. 1971. The evolution of reciprocal altruism. *Quarterly Review of Biology* 46: 35-57.
7. Wilson, E.O. 1975. *Sociobiology: The New Synthesis*. Harvard University Press, Cambridge, Mass.



Έπιλογή βιβλιογραφίας για τό βιολογικό ντετερμινισμό

1. Η άνοδος του κοινωνικού δαρβινισμού

R. Hofstadter, *Social Darwinism in American Thought*. Boston: Beacon Press, 1955.
H. Zmarzlik, "Social Darwinism in Germany. Seen as an Historical Problem," Chap. 10 in *Republic to Reich: The Making of the Nazi Revolution* (ed.) H. Holborn, Vintage Books, 1973, pp. 435-474.

2. Η Ιστορία των «επιστημονικών» τοποθετήσεων απέναντι στις διαμαρτίες των δύο φύλων

J. Conway, "Stereotypes of Femininity in a Theory of Sexual Evolution," in *Victorian Studies*, Sept. 1970, Vol. 14, p. 51.
Elizabeth Fee, "The Sexual Politics of Victorian Social Anthropology," in *Chry's Consciousness: New Perspectives on the History of Women*, (eds.) M. Hartman and L. Banner, 1974.
Eva Figs, *Patriarchal Attitudes*, esp. chap. 6 "Learning to be a Woman."
Havelock Ellis, *Male and Female: A Study of Human Secondary Sexual Characters*.
Herbert Spencer, "On the Comparative Psychology of the Sexes," in *The Study of Sociology*. London, 1973, pp. 373-383.

S.A. Shields, "Functionalism, Darwinism, and the Psychology of Women: A Study in Social Myth," *American Psychologist*, July 1975, pp. 739-754.

3. Η Ιστορία του επιστημονικού ρατσισμού

Thomas Gossett, *Race: The History of an Idea in America*. Schocken Books, 1968.
John Haller, *Outcasts from Evolution: Scientific Attitudes of Racial Inferiority, 1859-1900*, Univ. of Illinois Press, 1971.
M. Haller, *Eugenics: Hereditarian Attitudes in American Thought*.
Winthrop Jordan, *White over Black: American Attitudes Toward the Negro 1550-1812*. Penguin Books, 1969.
C. Vann Woodward, *The Strange Case of Jim Crow*. Oxford, 1974.

4. Κοινωνικός δαρβινισμός και αμερικανική παιδεία

A. *Corporate Interests Shape American Education*.

M. Curti and R. Nash, *Philanthropy in the Shaping of American Education*.
Clarence Karier, *Shaping the American Educational State: 1900 to the Present*. The Free Press, 1975.
Upton Sinclair, *The Goose Step: A Study of American Education* (1922).
F. Rudolph, *The American College and University*, 1965.

B. "Intelligence" Testing, the immigration experience; eugenics movement; race and IQ tests as a means of excluding minorities and the poor from the mainstream:

E.G. Boring, *A History of Experimental Psychology*.
C.C. Brigham, *A Study of American Intelligence* (1924).
N.J. Block and G. Dworkin, *The IQ Controversy*. Random House, 1976.
Leon Kamin, *The Science and Politics of IQ*. 1975.
M. Haller, "O.π."
C. Karier, "O.π."
Science for the People, IQ: Scientific and Social Issues.

5. Κοινωνικός δαρβινισμός και τό εργατικό κίνημα

Richard O. Boyer and H.M. Morais, *Labor's Untold Story*. 1955.
S. Feldstein, *The Ordeal of Assimilation: A Documentary History of the White Working Class*. Anchor Books, 1974.

6. Κοινωνιοβιολογία: επιστημονικά και πολιτικά ζητήματα

Οι ισχυρισμοί των κοινωνιοβιολόγων συνοψίζονται σε δύο εκδοχές, την πρώτη επιστημονική, και τη δεύτερη που προβάλλουν στά μέσα μαζικής ενημέρωσης.

E.O. Wilson, *Sociobiology: The New Synthesis*. The Belknap Press, Harvard, 1975. Chapter 27.
Interview with Irven DeVore, "The New Science of Genetic Self-Interest," in *Psychology Today*, Feb. 1977, p. 42ff.

Στις κριτικές για την κοινωνιοβιολογία από επιστημονική και πολιτική άποψη περιλαμβάνονται:

Science for the People Sociobiology Study Group, *Sociobiology — A New Biological Determinism*.
J. Alper et al. "The Implications of Sociobiology," *Science* 192:424, (1976).
S.J. Gould, "Biological Potentiality versus Biological Determinism," *Natural History*, May 1976, p. 12.
R.C. Lewontin, "The Fallacy of Biological Determinism," *The Sciences*, March-Apr 1976, p. 6.
M. Sahlin, *The Use and Abuse of Biology: An Anthropological Critique of Sociobiology*. Univ. of Michigan Press, 1976.

7. Ο βιολογικός ντετερμινισμός ως ιδεολογικό όπλο

Ann Arbor Science for the People Editorial Collective, *Biology as a Social Weapon*. Burgess Publishing Co., Minneapolis, 1977.